

OBSAH

1. Úvod	13
2. Jazyková situace na území dnešní Itálie v 1. tisíciletí př. Kr.	15
2.1 Úvod	15
2.2 Autochtonní neindoevropské jazyky staré Itálie	18
2.2.1 Etruština	18
2.2.2 Rétština	18
2.2.3 Kamunština	19
2.2.4 Severopikénština	19
2.2.5 Sikánština	19
2.2.6 Stará sardština	19
2.2.7 Ligurština	20
2.2.8 Punština	20
2.3 Indoevropské italské jazyky – skupina latino-faliská	20
2.3.1 Latina	20
2.3.2 Faliština	20
2.3.3 Venetština	20
2.3.4 Sikulština	21
2.4 Indoevropské italské jazyky – skupina osko-umberských (sabelských) jazyků	21
2.4.1 Oština	21
2.4.2 UMBERŠTINA	22
2.4.3 Jihopikénština (sabinština)	22
2.4.4 Menší sabelské jazyky	23
2.5 Indoevropské neitalské jazyky	23
2.5.1 Messapština	24
2.5.2 Elymština	24
2.5.3 Řečtina	24
2.5.4 Lepontština	24
2.5.5 Gašština	25
Přehled literatury ke kapitole 2	25
3. Rozšíření písma na území staré Itálie a vývoj latinské abecedy	27
3.1 Převzetí abecedy	27
3.1.1 Alfabetizace staré Itálie a vznik vlastních písemných tradic jednotlivých národů	27
3.1.2 Vzorová a užitá abeceda	29
3.2 Latinská abeceda	31
3.2.1 Latinská abeceda v předliterárním období	31
3.2.2 Vývoj v období republiky, ortografické reformy	31
3.3 Další ortografické zvláštnosti	32

3.3.1 Dlouhé vokály	32
3.3.1.1 Zdvojení znaků	33
3.3.1.2 Vytvoření nových nebo modifikace starých znaků	33
3.3.1.3 Historická ortografie	33
3.3.2 Oddělování slov a interpunkce	33
Přehled literatury ke kapitole 3	33
4. Hlavní jazyková specifika archaické latiny	35
4.1 Hláskosloví	35
4.1.1 Kvalitativní změny vokálů	35
4.1.1.1 Oslabování vokálů a teorie počátečního přízvuku	35
4.1.1.2 Kolísání <i>u/i</i>	37
4.1.1.3 <i>olC > ulC</i>	37
4.1.1.4 <i>ue > uo</i>	37
4.1.1.5 <i>vo- > ve-</i> před <i>r, s, t</i>	37
4.1.2 Kvantitativní změny vokálů	38
4.1.2.1 „ <i>Vocalis ante vocalem corripitur</i> “	38
4.1.2.2 Jambické krácení („ <i>Brevis brevis</i> “)	38
4.1.2.3 Krácení koncových vokálů	38
4.1.3 Monoftongizace diftongů	38
4.1.3.1 <i>ai > ae</i>	38
4.1.3.2 <i>ei > ī</i>	38
4.1.3.3 <i>oi > oe > ū; oi > oe; oi > ī</i>	39
4.1.3.4 <i>au</i>	39
4.1.3.5 <i>ou > ū</i>	39
4.1.3.6 Schematický přehled vývoje latinských diftongů	39
4.1.4 Synkopa, anaptyxe, apokopa	40
4.1.4.1 Synkopa	40
4.1.4.2 Anaptyxe	41
4.1.4.3 Apokopa	41
4.1.5 Konsonanty	41
4.1.5.1 Rotacismus	41
4.1.5.2 Oslabování koncových konsonantů	41
4.1.5.2.1 <i>-d</i>	41
4.1.5.2.2 <i>-m</i>	42
4.1.5.2.3 <i>-s</i>	42
4.1.5.3 Další jednotlivé významné změny	42
4.1.5.3.1 <i>dj- > ĵ-</i>	42
4.1.5.3.2 <i>dū- > b-</i>	42
4.1.5.3.3 <i>gn- > n-</i>	42
4.1.5.3.4 <i>ū</i> před <i>o, u > θ</i>	42
4.1.5.3.5 <i>s</i> před <i>m, n</i>	42
4.1.5.3.6 <i>n</i> před <i>s, f</i>	42
4.1.5.3.7 <i>d</i> před <i>f, v > r</i>	43
4.1.5.3.8 Vypadávání konsonantů <i>v</i> a <i>h</i> v intervokálníce pozici	43
4.2 Tvarosloví	43
4.2.1 Jména	43
4.2.1.1 První deklinace (<i>ā</i> -kmeny)	43
4.2.1.1.1 Gen. sg.	43
4.2.1.1.2 Dat. sg.	43
4.2.1.1.3 Abl. sg.	43
4.2.1.1.4 Nom. pl.	43

4.2.1.1.5 Dat./abl. pl.	43
4.2.1.1.6 Přehled tvarů první deklinace	44
4.2.1.2 Druhá deklinace (<i>o</i> -kmeny)	44
4.2.1.2.1 Nom. a akuz. sg.	44
4.2.1.2.2 Gen. sg.	44
4.2.1.2.3 Dat. sg.	45
4.2.1.2.4 Vok. sg.	45
4.2.1.2.5 Abl. sg.	45
4.2.1.2.6 Nom. pl.	45
4.2.1.2.7 Gen. pl.	45
4.2.1.2.8 Dat./abl. pl.	45
4.2.1.2.9 Přehled tvarů druhé deklinace	45
4.2.1.3 Třetí deklinace (<i>i</i> -kmeny a konsonantické kmeny)	46
4.2.1.3.1 Nom. sg.	46
4.2.1.3.2 Gen. sg.	46
4.2.1.3.3 Dat. sg.	46
4.2.1.3.4 Abl. sg.	46
4.2.1.3.5 Přehled tvarů třetí deklinace	46
4.2.1.4 Čtvrtá deklinace (<i>u</i> -kmeny)	47
4.2.1.4.1 Gen. sg.	47
4.2.1.4.2 Dat. sg.	47
4.2.1.4.3 Abl. sg.	47
4.2.1.4.4 Přehled tvarů čtvrté deklinace	47
4.2.2 Slovesa	47
4.2.2.1 Tvary 3. sg. na <i>-d</i>	48
4.2.2.2 Tvary 3. pl. na <i>-nunt</i>	48
4.2.2.3 Infinitiv přítomného pasiva	48
4.2.2.4 Gerundivum na <i>-ondus</i>	48
4.2.2.5 Latinské perfektnum	48
4.2.2.6 „Zkrácené“ tvary od perfektního kmene	49
4.2.2.7 Reliktární archaické kategorie času a způsobu	49
4.2.2.7.1 Tvary typu <i>faxo, faxim</i>	49
4.2.2.7.2 Tvar <i>duim</i>	49
4.2.2.7.3 Tvary typu <i>fuas</i>	50
Přehled literatury ke kapitole 4	50
5. Epigrafické památky archaického období	51
5.1 Úvod do problematiky nápisů	51
5.1.1 Dochované nápisů	51
5.1.2 Klasifikace nápisů	52
5.1.3 Zkratky	53
5.1.4 Závorky a jiné symboly	53
5.2 Archaické latinské nápisů z předlitérárního období	53
5.2.1 Specifika archaických nápisů z předlitérárního období	53
5.2.2 Archaické latinské nápisů ze 7. stol. př. Kr.	54
5.2.2.1 Nápis <i>Manios</i> na zlaté sponě z Praeneste (tzv. <i>Fibula Praenestina</i>)	54
5.2.2.2 Nápis <i>Fetusia</i> na stříbrném nádobě z Praeneste	56
5.2.2.3 Nápis <i>Eco urna</i> ... z Caere	56
5.2.2.4 Nápis <i>Salvetod Tita</i> z Gabii	58
5.2.3 Archaické latinské nápisů z 6.–5. stol. př. Kr.	58
5.2.3.1 Nápis na cippu z Fora Romana	59
5.2.3.2 Duenův nápis	61

5.2.3.3	Podstavec z Tiburu	65
5.2.3.4	Nápis na bronzové tabulce z Lavinia	67
5.2.3.5	Lapis Satricanus	68
5.2.3.6	Nápis na misce z Garigliana	70
5.2.4	Přehled všech dochovaných latinských nápisů z předliterárního období včetně fragmentů	72
5.2.5	Formulářové shody archaické dokumentace jazyků staré Itálie	73
5.2.5.1	Vlastnické nápisy	74
5.2.5.2	Dedikační nápisy a signatury	74
5.3	Nápisné památky z období římské republiky	76
5.3.1	Náhrobní nápisy (<i>Tituli sepulcrales / tituli honorarii</i>)	76
5.3.1.1	Elogia rodiny Scipionů	76
5.3.1.1.1	Náhrobní nápis Scipiona Barbata (CIL I ² ,7)	76
5.3.1.1.2	Náhrobní nápis syna Scipiona Barbata (CIL I ² ,8)	78
5.3.1.1.3	Náhrobní nápis syna Scipiona Barbata (CIL I ² ,9)	79
5.3.1.2	Náhrobní nápisy Marca Caecilia	81
5.3.2	Dedikační nápisy	82
5.3.2.1	Tzv. <i>Cista Ficoroni</i>	82
5.3.2.2	Dedikace Herculovi	83
5.3.2.3	Dedikace Fortuně	84
5.3.2.4	Dedikace Dianě	85
5.3.3	Sakrální nápisy a kultovní předpisy (<i>Tituli sacri</i>)	86
5.3.3.1	<i>Carmen arvale</i>	86
5.3.3.2	<i>Lex sacra</i> ze Spoletia	88
5.3.4	Úřední nápisy (<i>Acta et leges</i>)	90
5.3.4.1	<i>Senatusconsultum de Bacchanalibus</i>	90
5.3.4.2	Zákony dvanácti desek (<i>Leges duodecim tabularum</i>)	97
	Přehled literatury ke kapitole 5	98
6.	Literatura archaického období	101
6.1	Počátky římské literatury	101
6.1.1	Drama	102
6.1.1.1	Komedie	103
6.1.1.1.1	Palliata	103
6.1.1.1.2	Togata	103
6.1.1.2	Tragédie	104
6.1.1.3	Atellana	104
6.1.2	Epická poezie	105
6.1.2.1	Saturnská epika	105
6.1.2.2	Hexametrická epika	106
6.1.3	Satira	106
6.1.4	Literární próza	107
6.1.4.1	Historiografie	107
6.1.4.2	Odborná próza	108
6.2	První latinsky píšící autoři	109
6.2.1	Livius Andronicus (284–204 př. Kr.)	109
6.2.1.1	Biografie	109
6.2.1.2	Dílo	109
6.2.1.3	Jazykové zvláštnosti	109
6.2.2	Gnaeus Naevius (270–190 př. Kr.)	110
6.2.2.1	Biografie	110
6.2.2.2	Dílo	110
6.2.2.3	Jazykové zvláštnosti	111

6.2.3	Quintus Ennius (239–169 př. Kr.)	112
6.2.3.1	Biografie	112
6.2.3.2	Dílo	112
6.2.3.3	Jazykové zvláštnosti	113
6.2.4	Marcus Porcius Cato (234–149 př. Kr.)	114
6.2.4.1	Biografie	114
6.2.4.2	Dílo	114
6.2.4.3	Jazykové zvláštnosti	115
6.2.5	Marcus Pacuvius (220–130 př. Kr.)	116
6.2.5.1	Biografie	116
6.2.5.2	Dílo	116
6.2.5.3	Jazykové zvláštnosti	116
6.2.6	Lucius Accius (170–86 př. Kr.)	116
6.2.6.1	Biografie	116
6.2.6.2	Dílo	117
6.2.6.3	Jazykové zvláštnosti	117
6.2.7	Gaius Lucilius (180–102 př. Kr.)	117
6.2.7.1	Biografie	117
6.2.7.2	Dílo	118
6.2.7.3	Jazykové zvláštnosti	118
6.3	Ukázky z děl nejstarších autorů	119
6.3.1	Livius Andronicus	119
6.3.1.1	<i>Odusia</i> , frg. 1	119
6.3.1.2	<i>Odusia</i> , frg. 4	119
6.3.1.3	<i>Odusia</i> , frg. 11	120
6.3.1.4	<i>Odusia</i> , frg. 15	120
6.3.1.5	<i>Odusia</i> , frg. 22	120
6.3.1.6	<i>Odusia</i> , frg. 25	121
6.3.1.7	<i>Odusia</i> , frg. 31	121
6.3.1.8	<i>Tragoediae</i> , frg. 2–4	121
6.3.1.9	<i>Tragoediae</i> , frg. 23	122
6.3.1.10	<i>Tragoediae</i> , frg. 36	122
6.3.2	Gnaeus Naevius	122
6.3.2.1	<i>Bellum Poenicum</i> 2,20	122
6.3.2.2	<i>Bellum Poenicum</i> 4,35	123
6.3.2.3	<i>Bellum Poenicum</i> 6,37	123
6.3.2.4	<i>Bellum Poenicum</i> 7,41	123
6.3.2.5	<i>Tragoediae</i> , frg. 36	123
6.3.2.6	<i>Comoediae</i> , frg. 4–6	124
6.3.2.7	<i>Comoediae</i> , frg. 53–54	124
6.3.2.8	<i>Comoediae</i> , frg. 75–80	124
6.3.2.9	<i>Comoediae</i> , frg. 106–108	125
6.3.2.10	<i>Comoediae</i> , frg. 113	125
6.3.2.11	<i>Epigrammata</i> , frg. 3–6	125
6.3.3	Quintus Ennius	126
6.3.3.1	<i>Annales</i> 1,33	126
6.3.3.2	<i>Annales</i> 1,47–51	126
6.3.3.3	<i>Annales</i> 1,109	127
6.3.3.4	<i>Annales</i> 2,138–139	127
6.3.3.5	<i>Annales</i> 2,140	127
6.3.3.6	<i>Annales</i> 6,179	127
6.3.3.7	<i>Annales</i> 7,217–234	128

6.3.3.8	<i>Annales</i> 8,297	129
6.3.3.9	<i>Annales</i> 13,380	129
6.3.3.10	<i>Annales</i> 16,423	129
6.3.3.11	<i>Annales</i> ?,560	129
6.3.4	Marcus Porcius Cato	130
6.3.4.1	<i>Origines</i> 5, frg. 2 (<i>Oratio pro Rhodiensibus</i>)	130
6.3.4.2	<i>De agricultura</i> 2	130
6.3.4.3	<i>De agricultura</i> 30	131
6.3.4.4	<i>De agricultura</i> 39	131
6.3.4.5	<i>De agricultura</i> 157	131
6.3.5	Marcus Pacuvius	132
6.3.5.1	<i>Tragoediae</i> , frg. 86–88	132
6.3.5.2	<i>Tragoediae</i> , frg. 93	132
6.3.5.3	<i>Tragoediae</i> , frg. 109–110	133
6.3.5.4	<i>Tragoediae</i> , frg. 139	133
6.3.5.5	<i>Tragoediae</i> , frg. 153–154	133
6.3.5.6	<i>Tragoediae</i> , frg. 298	133
6.3.5.7	<i>Tragoediae</i> , frg. 349–351	134
6.3.6	Lucius Accius	134
6.3.6.1	<i>Tragoediae</i> , frg. 60–61	134
6.3.6.2	<i>Tragoediae</i> , frg. 123	134
6.3.6.3	<i>Tragoediae</i> , frg. 198–201	135
6.3.6.4	<i>Tragoediae</i> , frg. 296	135
6.3.6.5	<i>Tragoediae</i> , frg. 339–340	135
6.3.7	Gaius Lucilius	136
6.3.7.1	<i>Saturae</i> , frg. 54	136
6.3.7.2	<i>Saturae</i> , frg. 139	136
6.3.7.3	<i>Saturae</i> , frg. 264–265	136
6.3.7.4	<i>Saturae</i> , frg. 536–542	136
6.3.7.5	<i>Saturae</i> , frg. 682–683	137
6.4	Úvod do problematiky archaických komedií	137
6.4.1	Titus Maccius Plautus (250–184 př. Kr.)	137
6.4.1.1	Biografie	137
6.4.1.2	Dílo	138
6.4.1.3	Plautova adaptační metoda	138
6.4.2	Publius Terentius Afer (183–159 př. Kr.)	140
6.4.2.1	Biografie	140
6.4.2.2	Dílo	140
6.4.2.3	Charakter Terentiových komedií	140
6.4.3	Plautův a Terentiův styl	141
6.4.3.1	Kolokviální prvky u Plauta a Terentia	141
6.4.3.1.1	Interjekce	142
6.4.3.1.2	Pleonastická vyjádření	142
6.4.3.1.3	Kolokviální slovní formy	142
6.4.3.1.4	Syntaktické kolokvialismy	143
6.4.3.1.5	Grécismy	143
6.4.3.2	Rétorické figury a metaforika	143
6.4.3.3	Shrnutí	144
6.5	Metrika	144
6.5.1	Základní pojmy	144
6.5.2	Verše užívané v diverbích	145
6.5.2.1	Jambický senár	146

6.5.2.2	Trochejský septenár	146
6.5.2.3	Jambický septenár	146
6.5.2.4	Jambický oktonár	147
6.5.3	Verše užívané v kantikách	147
6.5.3.1	Anapésty	147
6.5.3.1.1	Anapéstická dipodie	147
6.5.3.1.2	Anapéstický kvaternár	148
6.5.3.1.3	Anapéstický septenár	148
6.5.3.1.4	Anapéstický oktonár	148
6.5.3.2	Lyrické jamby	148
6.5.3.2.1	Jambická dipodie	148
6.5.3.2.2	Jambický kvaternár	149
6.5.3.3	Lyrické trocheje	149
6.5.3.3.1	Trochejská dipodie	149
6.5.3.3.2	Trochejská tripodie (<i>ithyphallicus</i>)	150
6.5.3.3.3	Trochejský kvaternár	150
6.5.3.3.4	Trochejský oktonár	150
6.5.3.4	Krétky	151
6.5.3.4.1	Krétická dipodie	151
6.5.3.4.2	Krétická tripodie	151
6.5.3.4.3	Krétický kvaternár	151
6.5.3.5	Bakcheje	151
6.5.3.5.1	Bakchejská dipodie	151
6.5.3.5.2	Bakchejská tripodie	151
6.5.3.5.3	Bakchejský kvaternár	152
6.5.3.5.4	Bakchejský senár	152
6.5.3.6	Další typy veršů	152
6.5.3.6.1	Reizianské verše	152
6.5.3.6.2	Iónský verš „ <i>a maiore</i> “	153
6.5.3.6.3	Choriamby	153
6.5.3.6.4	Glykonej	153
6.5.3.6.5	<i>Diphilius</i>	154
6.5.3.6.6	<i>Willamowitzianus</i>	154
6.5.3.6.7	<i>Adonius</i>	154
6.5.4	Prozodie	154
6.5.4.1	Kvantita slabik	155
6.5.4.1.1	Zachovávaní původní kvantity koncových slabik	155
6.5.4.1.2	Jambické krácení	155
6.5.4.1.3	Krácení enklizí	155
6.5.4.1.4	„ <i>Vocalis ante vocalem corripitur</i> “	155
6.5.4.1.5	<i>Muta cum liquida</i>	155
6.5.4.2	Mizení hlásek	155
6.5.4.2.1	Koncové hlásky	155
6.5.4.2.2	Konsonanty uprostřed slova	155
6.5.4.3	Chování vokálů v hiátu	155
6.5.4.3.1	Elize	156
6.5.4.3.2	Afereze	156
6.5.4.3.3	Synizeze	156
6.6	Charakteristické rysy Plautova jazyka	156
6.6.1	Hláskosloví	156
6.6.1.1	Vokály	156
6.6.1.2	Konsonanty	157

6.6.2	Tvarosloví	158
6.6.2.1	Jména	158
6.6.2.1.1	První deklinace	158
6.6.2.1.2	Druhá deklinace	158
6.6.2.1.3	Třetí deklinace	158
6.6.2.1.4	Čtvrtá deklinace	159
6.6.2.1.5	Pátá deklinace	159
6.6.2.1.6	Zvláštnosti ve skloňování substantiv	159
6.6.2.2	Zájmena	159
6.6.2.2.1	Osobní zájmena	159
6.6.2.2.2	Ukazovací zájmena	160
6.6.2.2.3	Tázací, vztažná a neurčitá zájmena	160
6.6.2.3	Slovesa	160
6.6.3	Syntax	161
6.6.3.1	Jména	161
6.6.3.2	Předložky	161
6.6.3.3	Slovesa	162
6.6.3.3.1	Slovesné konstrukce	162
6.6.3.3.2	Časy	162
6.6.3.3.3	Způsoby	162
6.6.3.3.4	Neurčité tvary	163
6.6.3.4	Souvětí	163
6.7	Ukázky z Plautových a Terentiových komedií	163
6.7.1	T. Maccius Plautus	163
6.7.1.1	<i>Aulularia</i>	163
6.7.1.1.1	Aul. 1–39	164
6.7.1.1.2	Aul. 120–160	166
6.7.1.1.3	Aul. 713–726	169
6.7.1.2	<i>Cistellaria</i>	171
6.7.1.3	<i>Miles gloriosus</i>	173
6.7.1.4	<i>Pseudolus</i>	175
6.7.2	P. Terentius Afer	177
6.7.2.1	<i>Eunuchus</i>	177
6.7.2.1.1	Eun. 46–80	177
6.7.2.1.2	Eun. 232–253	180
	Přehled literatury ke kapitole 6	183